

Det frie valg er ikke blevet mindre, men anderledes

Aftalen om fordeling af elever på gymnasierne gør det det sværere for nogle unge at få en plads på det lokale gymnasium. Det er dog ikke en indskrænkning af det frie valg, for nu får andre unge mulighed for at vælge de populære gymnasier, siger lektor Mette Pless fra Center for Ungdomsforskning.

Af **Mikkel Kamp**

Elever har frit valg. Det gentages flere end ti gange – med sproglige variationer – i teksten til den aftale, som et flertal i Folketinget indgik om fordeling af elever. Alligevel er netop denne aftale flere gange blevet beskyldt for at fjerne elevernes frie valg, for når eleverne deles op på baggrund af forældrenes indkomst, og der skal være plads til andre, som måske bor andre steder, vil der i sagens natur være mindre plads til Emil eller Johanne, der gerne vil gå på det lokale, populære gymnasium i centrum af København, Odense eller Aarhus.

Det er faktisk korrekt, men er det et opgør med det frie valg?

Nej. Faktisk har valget aldrig været frit, men nu reguleres det blot på en anden måde, siger lektor Mette Pless fra Center for Ungdomsforskning ved Aalborg Universitet. "Uddannelsesvalget er frit i den forstand, at man kan søge mod den ungdomsuddannelse, man vil, hvis man opfylder adgangskravene, men de nye fordelingskriterier betyder, at særligt unge i de største byer i mindre grad kan være sikre på at komme ind på det lokale gymnasium, de ønsker. Men som det er nu, ligger mange af de populære storbygymnasier typisk i områderne omkring bymidten, og vi ved, at det langt fra er tilfæl-

digt, hvem der bor der. Det kræver, at man har forholdsvis mange penge for at have råd til det," siger hun.

Dermed har muligheden for at vælge de populære indre by-gymnasier, som det har været indtil nu, også i høj grad har været knyttet til socio-økonomi.

"Bor man i omegnskommunerne – hvilket også kan handle om økonomi – har man ikke haft samme mulighed for at søge ind mod indre by-gymnasierne på grund af afstands-kravet. Derfor mener jeg ikke, man kan tale om, at valget af ungdomsuddannelse er blevet mere eller mindre frit. Det er bare nogle andre kriterier, der bliver lagt til grund for elevfordelingen," siger hun.

Holder muligheder åbne

Mette Pless er i sin forskning blandt andet optaget af overgangen fra ungeliv til voksenliv, og hun har været en del af flere undersøgelser, som undersøger, hvad der, set fra de unges perspektiv, er afgørende for deres valg af uddannelse.

Som med de fleste andre valg i livet, er der sjældent én udløsende faktor. Valget af ungdomsuddannelse handler både om, hvad den enkelte unge oplever, er fagligt interessant, og ikke mindst, hvor deres styrkesider ligger. De tænker også uddannelsen ind i at skabe gode rammer for at udfolde et

spændende ungdomsliv, de kigger på, hvor vennerne søger hen, og så tænker de på, hvordan de holder flest muligheder åbne, når ungdomsuddannelsen er gennemført.

Det sidste er en væsentlig årsag til, at tre ud af fire af en ungdomsårgang vælger STX.

"Det handler om deres horisont. Det er det første store individuelle uddannelsesvalg, som de træffer på kanten af folkeskolen. Som 15-16-årig er uddannelse og arbejde for mange diffuse størrelser, så derfor vælger mange STX, fordi de oplever, at det skaber muligheder og holder mange døre åbne. Her spiller det lidt længere perspektiv en rolle," forklarer Mette Pless.

Nogle unge ved til gengæld præcis, hvad de vil, så de vælger måske HTX, EUX eller HHX med nogle bestemte muligheder ud fra deres faglige interesser. Det spiller afgørende ind på deres valg, og dermed er det måske ikke i så høj grad disse unge, der er i målgruppen for fordelingen af eleverne.

Det er den anden og største gruppe til gengæld. Det er dem, der ønsker at holde mulighederne åbne med STX. Nu skal de bare finde ud af, hvor de skal tilbringe de tre år.

"Valget af ungdomsuddannelse er for mange tæt knyttet til overgangen til ungdomslivet, og mange unge er også optaget af at søge mod en ungdomsuddannelse,

hvor de kan udfolde et sjovt ungdomsliv, med alt hvad det indebærer. De er altså også optaget af, hvad man kan kalde et her og nu-perspektiv, hvor de måske kigger på, hvilke unge der går på et bestemt gymnasium. Er der nogle, som ligner dem, eller er der måske nogle, som de gerne vil ligne. Og det er helt naturligt, når ungdomsliv i vores samfund er så tæt knyttet til uddannelse," siger hun.

Tendens er selvforstærkende

Når unge generelt set gerne vil tage en ungdomsuddannelse sammen med andre unge, de kan spejle sig i, kan det dog føre til den opdeling, man oplever flere steder i de store byer.

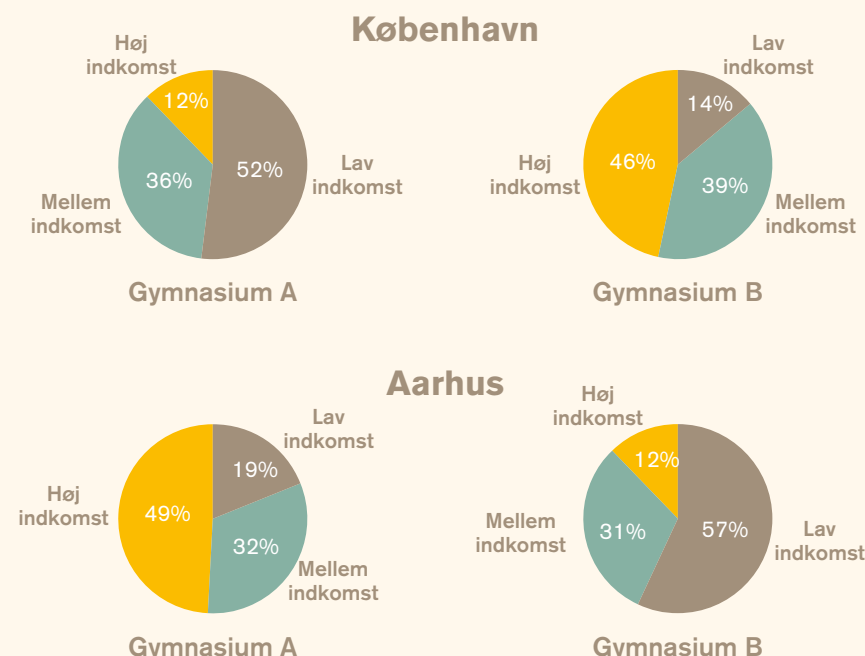
"Undersøgelser fra fx EVA viser, at der over de seneste 10 år er sket en institutionel polarisering, hvor forskelle i gymnasiernes elevgrundlag er vokset, når man ser på forældrenes uddannelsesmæssige baggrund og karaktergennemsnit fra folkeskolen. Eleverne grupperer sig altså i stigende grad med andre, som ligner dem selv. Og hvor den offentlige debat meget har fokuseret på, at unge med minoritetsbaggrund samles på bestemte gymnasier, viser undersøgelser, at det også gælder elever med majoritetsbaggrund. Bevægelserne tegner sig blandt næsten alle unge, og de bevæger sig forskellige steder hen. Det er blandt andet det, jeg tænker, man med den nye elevfordeling vil gøre op med," siger Mette Pless.

Spørgsmålet er så, hvordan et gymnasium bliver til en bestemt type gymnasium. Hvordan bliver man til et gymnasium for middelklassen, overklassen eller nogle længere nede i det samfundsmæssige hierarki?

"Geografi er selvfølgelig en vigtig faktor. Der er forskel på de unge, der bor tæt på de ofte populære indre by-gymnasier, og dem, der indtil nu har kunnet søge derhen via afstandskriteriet som fordelingsnøgle. Men vi ser også, at tendenserne kan blive selvforstærkende, hvis balancen tipper, og gymnasierne bliver meget homogene og præget af én særlig elevgruppe. Det kan betyde, at nogle elever søger andre steder hen, fordi de måske ikke genkender sig selv i den ungdomskultur, de ser på et gymnasium," siger Mette Pless og tilføjer, at det ikke har været noget problem for gymnasierne i centrum af de store byer, som ofte har en stærk identi-

Stor forskel på forældres indkomst på by-gymnasierne

Der er stor forskel på elevernes baggrund på gymnasier i de største byer. Her er tal fra 2020, der viser, hvor forskelligt forældrenes indkomst på to konkrete gymnasier i henholdsvis Aarhus og København fordeler sig.

Note: Tallene er fra uvm.dk. I et diagram giver procenttallene sammenlagt ikke 100. Det skyldes afrunding.

Kilder: Undervisningsministeriet og Danmarks Evalueringsinstitut.

tet og et stort elevgrundlag, mens andre er tippet over balancepunktet for, hvad mange ser som et godt gymnasium, og som derfor kæmper med vigende elevsøgninger.

Ændrer ikke uddannelsesvalg

Mens omroeringen af det frie valg også kommer til at føre til omroking af elever internt mellem gymnasierne, får det næppe indflydelse på, hvor mange der søger gymnasiet, vurderer Mette Pless, som understreger, at hun i præcis dette spørgsmål ikke udtaler sig på baggrund af forskning.

"Min vurdering vil være, at det her kommer til at skabe frustration for nogle unge, mens andre bliver glade for det, men jeg tror ikke, det ændrer overordnet på, hvilke ungdomsuddannelser de unge kommer til at søge," siger hun og tilføjer, at hun ikke forventer, at elevfordelingen kommer til at spille den store rolle for hvor mange, der ender med at stå med en rød studenterhue.

"Søgningen mod de gymnasiale ungdomsuddannelser er kun gået en vej over de seneste årtier, og det er op. Og det på trods af, at man i årevis har søgt at styre elevstrømmen mod erhvervsuddannelserne. Men vores samfund er præget af en massiv uddannelsesoptimisme, der oftest knytter sig til boglige uddannelser. Den fortælling har vist sig svær at ændre," siger hun. ●

Mette Pless er lektor på Center for Ungdomsforskning ved Aalborg Universitet. Hun forsker blandt andet i, hvad der, set fra de unges perspektiv, er afgørende for valg af uddannelse.

Læs mere på Gymnasieforskning.dk

- Forældres betydning for unges uddannelsesvalg og inddragelse i vejledningen: Mette Pless og Tilde Mette Juul.
- Uddannelsesvalg, vejledning og karrierelæring i et ungeperspektiv: Mette Pless, Tilde Mette Juul og Noemi Katznelson.